

Welzijn geitenbokken

Plan van aanpak

Voorblad

Dit plan van aanpak om het welzijn van geitenbokjes te verbeteren en te borgen wordt u aangeboden door de vakgroep LTO Melkgeitenhouderij en de NGZO (Nederlandse Geiten Zuivel Organisatie).

Den Haag, 7 november 2017

INHOUDSOPGAVE

1. Aanleiding	4
2. Achtergrond	4
3. Probleemanalyse	5
4. Toekomstvisie	6
5. Doelstelling	6
6. Stand van zaken	6
7. Plan van aanpak	7
8. Borging	11
9. Tijdsplanning en eventuele fasering	11

Bijlage 1

Plan van aanpak Welzijn geitenbokken

1. Aanleiding

Het welzijn van de bokjes staat al langere tijd in de schijnwerpers. Tijdens het lammerseizoen 2017 zijn diverse bokkenmesterijen bezocht door de NVWA en bleek dat op meerdere bedrijven de gezondheid van de bokjes matig was. Hierdoor was de sterfte ook hoog op deze bedrijven. De staatssecretaris heeft betrokken partijen zoals melkgeitenhouders, bokkenmesters en dierenartsen ontboden op het ministerie van EZ met als doel om afspraken te maken over de borging van het welzijn van jonge bokjes. Het overleg met het ministerie van EZ heeft 15 juni 2017 plaatsgevonden. De afspraak is gemaakt dat begin oktober 2017 de sector een plan van aanpak oplevert waarbij het welzijn van bokjes is geborgd. De staatssecretaris kan dit plan van aanpak desgewenst doorsturen aan de leden van de Tweede Kamer.

Naar aanleiding van de uitzending van 'Hart van Nederland' op 2 juni 2017 waarin een opname van Eyes on animals werd vertoond, zijn kamervragen gesteld over het welzijn van geitenbokjes. De opnames vertoonden beelden van ernstig verzwakte bokjes en dode bokjes tussen levende bokjes in de stal.

Op 13 september 2017 heeft een dertigledendebat in de Tweede Kamer plaatsgevonden over misstanden in een bokkenmesterij. Uit het debat kan worden geconcludeerd dat de politiek vertegenwoordigers veel belang hechten aan de verbetering van het welzijn van geitenbokjes. Bovenstaande actualiteiten en ontwikkelingen hebben het belang en de urgentie van een goed plan verder onderstreept.

2. Achtergrond

De melkgeitensector telt ongeveer 365 bedrijven en ca. 350.000 melkgeiten.

Het welzijn van geitenbokjes is een onderwerp dat al langer de aandacht van de sector heeft. Een aantal jaren geleden gingen geitenbokjes hoofdzakelijk levend op transport naar de zuidelijke lidstaten om daar geslacht en geconsumeerd te worden.

Vanwege de onwenselijkheid van lange-afstandstransporten zijn er 3 afzetkanalen van jonge geitenbokjes ontwikkeld.

1. Geitenbokjes worden in Nederland afgemest bij gespecialiseerde afmestbedrijven. De bokjes worden afgevoerd naar ca. 10-15 bokkenmesterijen. De bokkenmesterijen zijn alleen geopend in het aflammerseizoen om de bokjes te ontvangen. Op een leeftijd van ongeveer 28 dagen worden de bokjes geslacht in Nederland. De karkassen worden voornamelijk geëxporteerd naar de zuidelijke EU-lidstaten.
2. De geitenbokjes worden op het eigen melkgeitenbedrijf afgemest tot een leeftijd van 28 dagen of als rosé-bok (4 maanden). De sector investeert in nieuwe marktconcepten voor bokkenvlees. Binnen Nederland werkt de sector samen met de retail aan een nieuw afzetkanaal voor bokkenvlees afkomstig van dieren van vier maanden, die gehouden worden op melkgeitenbedrijven zelf. Dit maakt de sector minder afhankelijk van afzet in het buitenland en leidt tot meer dierenwelzijn en –gezondheid.
3. Daarnaast worden geitenbokjes bestemd voor de Nederlandse pet food industrie.

Duurmelken

De afgelopen jaren zijn er initiatieven genomen om het aantal af te mesten bokjes terug te brengen. Het zogenaamde 'duurmelken' van geiten, waarbij geiten na het krijgen van nakomelingen langer in lactatie blijven, is een belangrijk middel om het aantal nakomelingen (en dus bokjes) te verminderen.

3. Probleemanalyse

De jonge melkgeitjes dienen als vervanging van de melkgeitenstapel. Melkgeitenbedrijven zijn er vaak niet op ingericht om de jonge bokjes af te mesten op het melkgeitenbedrijf vanwege stalinrichting, arbeidstechnische invloeden of anderszins.

De grootste welzijnsproblemen lijken voor te komen in het afzetkanaal van gespecialiseerde afmestbedrijven. Hiervoor zijn meerdere oorzaken denkbaar

- Verandering van omgeving. Lammetje is net gewend aan een locatie en moet (opnieuw) wennen aan een melkbar.
- Mengen van koppels van verschillende bedrijven met verschillende ziekteverwekkers, hier heeft het kwaliteitssysteem van de sector geen invloed op omdat dit vanuit mededingingsregelgeving niet is toegestaan.

Wanneer veel jonge dieren afkomstig van verschillende locaties met een eigen bacterieflora bij elkaar worden gebracht, is er sprake van een hoge besmettingsgraad qua dierziekten en aandoeningen. Daarnaast ondermijnt het de weerstand van de jonge dieren. Het samenbrengen van veel jonge dieren afkomstig van verschillende bedrijven zorgt ervoor dat allerlei virussen rondgaan in een bokjeskoppel en het uitvalspercentage hoog is. Gescheiden opvang van bokjes beïnvloedt de huisvestingskosten negatief en leidt tot onderbezetting per éénheid waar wel geïnvesteerd moet worden in faciliteiten zoals meerdere drinkautomaten.

- Onvoldoende aandacht voor het bokje op het geboortebedrijf wegens het niet aanwezig zijn van economisch belang en het missen van terugkoppeling van het gespecialiseerde afmestbedrijf.

Onvoldoende aandacht kan bijvoorbeeld leiden tot onvoldoende biestopname, of later onvoldoende melkopname (beginnende uitdroging), oplopen van infecties. De gevolgen van een onvoldoende biestverstrekking komen echter pas later aan het licht (7 tot 14 dagen na de geboorte). Omdat er vaak geen terugkoppeling is van de afnemer, is de gedachte van de melkgeitenhouder dat hij/zij een goede prestatie heeft geleverd. Het bokje verlaat het geboortebedrijf in ogenschijnlijk goede conditie maar ondervindt toch grote problemen op de mesterij. Bij de bokkenmester is niet veel informatie bekend over het herkomstbedrijf en de gezondheidstoestand van de bokjes. Het is bijvoorbeeld niet bekend of de bokjes voldoende biest gehad hebben. Dit is nodig voor een goede start. Naast het punt van biestverstrekking is er soms ook onvoldoende attentie op het goed leren drinken van jonge lammeren aan de drinkautomaat. Een flink gedeelte van de hoge uitval op bokkenmesterijen heeft daardoor zijn oorzaak op het melkgeitenbedrijf.

- Transport op jonge leeftijd. Het transport van bokjes is toegestaan als de navel volledig geheeld is, dit beslaat in de regel een periode van ca. 7 dagen.

De NVWA controleert het welzijn en de verzorging van de dieren. Momenteel krijgen de bokkenmesterijen speciale aandacht wegens de problemen die daar spelen. De NVWA kan richting de bokkenmester handhavend optreden. Maar als de bron van het probleem bij de leverende melkgeitenhouder ligt, dan kan de NVWA richting die melkgeitenhouder weinig actie ondernemen.

Daarnaast wordt het volgende probleem onderkend:

* Met betrekking tot de inzet van diergeneesmiddelen speelt de cascaderегeling een rol. Omdat voor de (melk)geiten weinig diergeneesmiddelen in Nederland zijn geregistreerd, moet men bij inzet van diergeneesmiddelen gebruik maken van de cascaderегeling. Dit betekent dat diergeneesmiddelen mogen worden ingezet die voor andere diersoorten in Nederland zijn geregistreerd. Hierbij moet echter minimaal een wachtermijn van 28 dagen voor vlees worden

aangehouden. Wanneer de bokjes op een leeftijd van enkele dagen oud op de bokkenmesterij aankomen en behandeld worden met een diergeneesmiddel, kunnen zij niet op een leeftijd van 28 dagen worden geslacht.

Om het welzijn van bokjes naar een hoger niveau te brengen en te borgen, moeten de oorzaken van de problemen worden opgelost. Het plan van aanpak gaat dit borgen door de melkgeitenhouder aan te spreken op de sterfte tot 21 dagen na de melddatum van geormerkte lammeren. Sterfte van ongeormerkte lammeren wordt niet gemonitord waardoor sturing niet mogelijk is, dit valt buiten de scope van dit plan van aanpak. Door het plan van aanpak zal het zelf afmesten van geitenbokjes op het eigen bedrijf en een 1-op-1 relatie melkgeitenhouder-bokkenmester worden gestimuleerd. Zie paragraaf 7 voor de nadere uitwerking.

4. Toekomstvisie

De duurzame geitenzuivelketen streeft naar een toekomstbestendige en verantwoorde manier van voedselproductie. Eén van de aspecten hiervan is dat er met respect wordt omgegaan met dieren. Het heeft daarbij de voorkeur dat geitenbokjes op het eigen bedrijf of via een 1 op 1 relatie worden afgemest. Geitenbokjes die niet op het eigen bedrijf worden afgemest dienen een vergelijkbaar diergezondheids- en dierenwelzijnsniveau te hebben. Dit wordt geborgd in het plan van aanpak dat betrekking heeft op alle geitenlammeren, waar dezelfde voorwaarden worden gesteld, ongeacht het afzetkanaal en de locatie waar de geitenlammeren worden gehouden. In een toekomstbestendige melkgeitenhouderij treedt er een verschuiving op naar het zelf afmesten van geitenbokjes op het eigen bedrijf. Ook zien we steeds meer initiatieven voor een 1:1 relatie met een gespecialiseerde mester. De verwachting is dat over 5 jaar het merendeel van de bokjes op het melkgeitenbedrijf of via een 1:1 relatie wordt afgemest. De overige bokjes worden afgemest op bokkenmesterijen die het bedrijfsmanagement goed op orde hebben. Niet alle melkgeitenbedrijven hebben de mogelijkheden om bokjes op het eigen bedrijf af te mesten vanwege stalinrichting, arbeidstechnische invloeden of anderszins. Ca. 10% van de bokjes worden op het eigen bedrijf afgemest als rosé-bok en afgezet op de Nederlandse markt. De overige bokjes worden op een leeftijd van 28 dagen geslacht, de karkassen worden geëxporteerd naar Zuid-Europese lidstaten.

5. Doelstelling

Dit plan van aanpak heeft als doelstelling om het welzijn van alle geitenlammeren naar een gerechtvaardigd niveau te brengen wat wordt gemeten via een maximaal uitvalspercentage voor geitenlammeren op melkgeitenbedrijven en bokkenmesterijen. Hiermee wordt beoogd het sterftepercentage in het afmestkanaal terug te brengen naar het niveau van de niet-afmestkanalen. De bovengrens van de huidige sterfte op de 70% best presterende melkleverende bedrijven wordt de norm (9,3%) in 2020 en kan na evaluatie verder worden geactualiseerd. De ketenpartijen in de melkgeiten(zuivel)sector streven naar een vitaal bokje met een onberispelijke herkomst en afmestperiode.

6. Stand van zaken

Op basis van gegevens uit de data-analyse kleine herkauwers 2016 heeft de GD een verdiepende analyse voor beroepsmatige bedrijven uitgevoerd. Uit deze analyse van de GD blijkt dat de gemiddelde sterfte binnen 6 maanden na geboorte of aanvoer 7,7% bedraagt van geormerkte lammeren op bedrijven met meer dan 200 dieren. Bij melkleverende bedrijven is dit 6,7%, op fokbedrijven 8,4% en op afmestbedrijven 24,3%. Ook de percentielpercentages zijn berekend:

- het gemiddelde sterftepercentage bij p70 is 9,3% (dit betekent dat 70% van de bedrijven een sterftepercentage van ten hoogste 9,3% heeft)

- het gemiddelde sterftepercentage bij p80 is 12,3% (dit betekent dat 80% van de bedrijven een sterftepercentage van ten hoogste 12,3% heeft)
- het gemiddelde sterftepercentage bij p90 bedraagt 19,6% (dit betekent dat 90% van de bedrijven een sterftepercentage van ten hoogste 19,6% heeft)

7. Plan van aanpak

Uitgangspunten

1. Aan het houden van melkgeiten (en dus het leveren van melk) is onlosmakelijk verbonden dat de melkgeitenhouder goed zorgt voor alle aanwezige geiten op het bedrijf en zorgt dat deze dieren bij afvoer een nuttige bestemming krijgen. De melkgeitenhouder is verantwoordelijk en aanspreekbaar op dit gegeven door een systeem waarin de melkgeitenhouder verantwoordelijk is voor de uitval tot een leeftijd van 21 dagen van alle lammeren, ongeacht de afvoer/verblijfplaats. Dit betekent dat ook het welzijn van lammeren die op het melkgeitenbedrijf worden afgemest/opgefokt via dit plan van aanpak wordt geborgd.
2. Binnen het plan van aanpak moeten geitenhouders voor de afzet van hun bokje in principe de keuze kunnen blijven maken voor de huidige afzetkanalen (zelf afmesten, naar bokkenmesterij, pet food) of nieuwe afzetkanalen die binnen de wettelijke kaders vallen.
3. Het sterftepercentage op melkleverende- en opfokbedrijven moet haalbaar zijn voor gespecialiseerde afmestbedrijven.
4. Het plan van aanpak wordt ingebed in het kwaliteitssysteem KwaliGeit van de sector. In het KwaliGeit-protocol worden eisen gesteld aan diergezondheid en –welzijn. Het plan van aanpak welzijn geitenbokjes wordt toegevoegd aan het KwaliGeit-protocol. Zie hier voor meer informatie over KwaliGeit.

Randvoorwaarden

Een belangrijke randvoorwaarde voor het realiseren van dit plan van aanpak is dat er op de melkgeitenbedrijven sprake is van een sluitende dierregistratie van geboorten en sterften. Op basis van de huidige I&R registratie is het daarbij niet mogelijk om per bedrijf inzicht te krijgen hoeveel lammeren worden geboren en sterven zonder dat zij geormerkt worden. De aanpak kan zich daarom vooralsnog alleen richten op geormerkte lammeren. Naar de toekomst toe zal worden verkend of via publieke of private route ook inzicht verkregen kan worden in de omvang van de sterfte van niet geormerkte lammeren en/of het aantal niet geormerkte lammeren te beperken tot de doodgeboren lammeren. Mogelijk dat voor het ministerie van EZ hier een rol is weggelegd om de I&R-regelgeving aan te scherpen.

Economisch verdienmodel

In de huidige situatie worden veruit de meeste bokjes geslacht op een leeftijd van ca. 4 weken. Voor de karkassen is goede afzet in Zuid Europa. Geitenlam is daar een delicatessen, zoals in Nederland lamsvlees (schaaplams van ca. 7 maanden) een delicatessen is. Door het geringe gewicht drukken de steeds verder stijgende slacht- en keuringskosten door in de netto opbrengst per kg karkas. De netto opbrengstprijs van het slachtrijpe lam staat daardoor steeds verder onder druk, ondanks een goede markt voor de karkassen. De lagere opbrengsten van het slachtrijpe lam worden vertaald in een lagere prijs voor het pasgeboren bokje. Inmiddels is deze zo ver gedaald dat de pasgeboren bokjes een negatieve opbrengstprijs hebben, waardoor een geitenhouder geld moet betalen als er bokjes naar de mesterij gaan. Het plan van aanpak welzijn geitenbokjes wordt een extra voorwaarde van het KwaliGeit-protocol. Het niet voldoen aan het KwaliGeit-protocol heeft als consequentie dat de KwaliGeit-erkenning wordt ingetrokken en dat de afzetmogelijkheden voor de geproduceerde geitenmelk sterk beperkt worden. Dit vormt een positieve economische prikkel voor de melkgeitenhouder om zorg te dragen voor het welzijn van geitenbokjes.

Aanpak

De sector zal in haar kwaliteitssysteem (KwaliGeit) borgen dat de geitenhouder het bokje in de eerste levensdagen voldoende zorg biedt. Met name voldoende biest opname maar ook het goed ontsmetten van navels en een schone leefomgeving zijn hierin cruciale factoren.

De sector werkt aan een systeem waarin de geitenhouder verantwoordelijk is voor de uitval van de op zijn/haar bedrijf geboren geitenlammeren tot een leeftijd van 21 dagen, ongeacht de afvoer/verblijfplaats van de betreffende dieren. Bedrijven moeten onderbouwd inzicht geven in de uitvalspercentages, dus indien van toepassing ook op de mesterij waaraan geleverd is. Jaarlijks worden streef-(groen), signalerings (oranje)- en actiegebieden (rood) vastgesteld op basis van percentielwaarden. Dit wordt ook wel het stoplichtenmodel genoemd welke wordt gehanteerd in de antibiotica-aanpak om te komen tot reductie van antibioticagebruik in de grote veehouderijsectoren. Met deze aanpak wordt beoogd de bedrijven die zich in het actiegebied bevinden, met behulp van een plan van aanpak naar het streefgebied te bewegen. Een bedrijf kan niet vrijblijvend in het rode gebied blijven maar wordt gedwongen om actie te ondernemen. Geen verbetering betekent uiteindelijk intrekking van de erkenning en een sterke beperking van de afzetmogelijkheden voor de geproduceerde geitenmelk.

2020	Sterftepercentage	Consequentie
Streefgebied	<9,3%(p70)	Geen consequentie
Signaleringsgebied	9,3-12,3(P70-p80)	Waarschuwing/Speciale attentie
Actiegebied	>12,3%(p80)	Plan van aanpak is vereist

Tabel 1: Beoordelingssystematiek melkgeitenbedrijven

Dit betekent ook dat er een nauwere relatie gaat ontstaan tussen de melkgeitenhouder en de bokkenmester omdat er wederzijds meer informatie uitgewisseld gaat worden/terugkoppeling plaatsvindt over de prestaties.

Met betrekking tot vaststelling van de prestatie (streef-, signalerings- en actiegebied) wordt daaraan een inspanningsverplichting gekoppeld om te verbeteren indien het uitvalpercentage in het actiegebied ligt. Als er geen plan van aanpak gemaakt of uitgevoerd wordt, volgt intrekking van de KwaliGeit erkenning en zal de melk niet meer afgenomen worden door de zuivelonderneming totdat het bedrijf weer een erkenning heeft. Wanneer na het uitvoeren van het plan van aanpak het sterftepercentage niet daalt, dan wordt beoordeeld of de melkgeitenhouder de acties uit het plan van aanpak heeft uitgevoerd. Als dit in voldoende mate het geval is, dan wordt de erkenning niet ingetrokken, maar moet er een nieuw plan van aanpak worden opgesteld en uitgevoerd. KwaliGeit kan alleen een erkenning intrekken op basis van onvoldoende zorg. De LTO en NGZO staan volledig achter dit plan. Het wordt nu verder uitgewerkt en afgestemd met de achterban.

Nadere uitwerking van de aanpak

Privaatrechtelijk wordt de melkgeitenhouder aangesproken op de uitval van de op zijn bedrijf geboren geitenlammeren tot een leeftijd van 21 dagen, ongeacht de afvoer/verblijfplaats van de betreffende dieren. Bovenstaande wordt een voorwaarde voor het krijgen/behouden van een KwaliGeit erkenning. De inzamelaars/verwerkers van geitenmelk hebben in de leveringsvoorwaarden opgenomen dat een melkgeitenhouder moet beschikken over een KwaliGeit-erkenning. Het probleem wordt grotendeels veroorzaakt op het primaire bedrijf maar de opvolgende schakels in de keten spelen ook een rol. Deze insteek biedt ruimte voor afzet via alle huidige kanalen (zelf afmesten, bokkenmesterij, pet food) en ketenpartijen kunnen zelf het moment van afvoer (binnen het wettelijke kader) blijven regelen. Daarbij blijft het mogelijk nieuwe afzetkanalen te ontwikkelen die binnen de wettelijke kaders passen. Bij afvoer naar de bokkenmesterij geeft dit de melkgeitenhouder een prikkel om goede, gezonde bokjes af te leveren en samenwerking te zoeken met een goede bokkenmester of om zelf bokjes af te mesten. Nadeel is dat de melkgeitenhouder zo ook aangesproken wordt op de bedrijfsvoering van de

bokkenmesterij. Deze private aanpak heeft uiteraard geen consequenties voor de wettelijke verantwoordelijkheden die elk dierhouder (melkgeitenhouder en bokkenmester) heeft. Hierop blijft toezicht en handhaving door de NVWA onverkort van toepassing.

Bovenstaande uitwerking biedt het beste perspectief bij de gestelde uitgangspunten en (wettelijke) randvoorwaarden. De uitvoering/borging van dit alternatief zou er op hoofdlijnen als volgt uit kunnen zien:

- Voor **alle** melkgeitenhouders wordt elk kwartaal het rollend jaargemiddelde van de uitval van de op het bedrijf geboren lammeren tot 21 dagen berekend. Melkgeitenhouders geven een machtiging voor het gebruik van de I&R-gegevens. Om te zorgen dat levende geboorten snel en volledig mogelijk gemeld worden, begint de periode van 21 dagen pas te lopen vanaf de **melddatum** in het I&R systeem.
- Per kalenderjaar wordt voor de uitval een streefgebied, signaleringsgebied en actiegebied vastgesteld.

- Voor het vaststellen van de grenswaarden wordt gebruik gemaakt van de historische verdeling van de uitvalspercentages. Volgens onderstaand schema:

Toepassingsjaar	Basisjaar	Grenswaarde actie¹	Grenswaarde signalering
2018	2016	19,6%(P90)	12,3%(P80)
2019	2016	19,6%(P90)	12,3%(P80)
2020	2016	12,3%(P80)	9,3%(P70)
2021 e.v.	2019	afhankelijk van niveau en spreiding.	

Toelichting op percentielwaarden: de grenswaarde van P80 betekent dat 80% van de melkgeitenbedrijven een uitvalspercentage heeft dat lager ligt dan de uitvalspercentages van de overige 20%.

Voorbeeld: wanneer p80 gelijk staat aan 12,3% sterfte, betekent dit dat 80% van de bedrijven een sterftepercentage heeft kleiner dan 12,3%

- Binnen KwaliGeit wordt een normering opgenomen mbt de uitval van lammeren tot 21 dagen.
  - Bedrijven worden verplicht periodiek (per kwartaal) onderbouwd inzicht te geven in de uitvalspercentages. Voor bedrijven die een machtiging geven gebeurt dit automatisch. Bedrijven die niet machtigen moeten dit per kwartaal melden bij KwaliGeit/Qlip². De extra kosten voor deze handmatige verwerking worden in rekening gebracht bij de geitenhouder.
  - De controle op overschrijding van de actiegrens en de signaleringsgrens wordt ingericht als administratieve bewaking. Dit betekent dat dit wordt losgekoppeld van de 2-jaarlijkse fysieke beoordeling en dat elk kwartaal alle bedrijven administratief getoetst worden.
  - Indien een bedrijf in het actiegebied ligt, dan gelden voor dit bedrijf inspanningsverplichtingen om dit te verbeteren. Dit verbeterplan moet samen met de 1 op 1 dierenarts en een vertegenwoordiger van de zuivelonderneming opgesteld worden. De dierenarts heeft hierbij de rol van inhoudelijk deskundige. De vertegenwoordiger van de zuivelonderneming heeft vooral een procesrol om de relevantie van goed welzijn van bokjes voor de zuivelonderneming toe te lichten en om te beoordelen of er daadwerkelijk concrete acties worden afgesproken. Tijdens de (volgende) lammerperiode wordt

---

¹ Door uit te gaan van percentielwaarden is de verwachting dat in de huidige situatie 80% van de bedrijven al in het streefgebied zit. Dat 15% een signalering krijg en dat 5% verbetering moet laten zien. Door normen vooraf te communiceren is het te verwachten dat het aantal bedrijven in het actiegebied na afloop van 2018 zal dalen.

² Een alternatief hiervoor: extra onaangekondigde beoordeling tijdens de aflammerperiode met extra aandacht voor het welzijn van de bokjes/uitvalscijfers.

- verschert toezicht gehouden (door Qlip) op de uitvoering van de afgesproken maatregelen³.
- Indien een bedrijf in het signaleringsgebied ligt, dan wordt hij per brief geïnformeerd dat de uitval nadere aandacht vergt en dat er wellicht maatregelen nodig zijn.
  - Indien een bedrijf in het streefgebied ligt volgt geen actie vanuit het borgingsprogramma
  - Indien bedrijven in het actiegebied geen PvA op laten stellen of de vastgelegde maatregelen niet uitvoeren, dan volgt intrekking van de KwaliGeit-erkenning.
- Bedrijven in het streefgebied zouden beloond kunnen worden binnen het duurzaamheidsprogramma (eventueel getrapt in klassen).
  - Jaarlijks vindt een evaluatie van de doelstellingen, ervaringen en resultaten van het plan van aanpak. Desgewenst vindt aanpassing plaats van de doelstellingen en werkwijze.

Alternatieven die niet de voorkeur hebben.

Het is technisch mogelijk om jonge dieren te testen op voldoende biestopname, maar dit is praktisch en kostentechnisch onhaalbaar. Een alternatief hiervoor kan zijn om de bokjes langer verplicht op het bedrijf te laten zijn, zodat de uitval van bokjes ten gevolge van onvoldoende verzorging in de meest kritische periode bij de geitenhouder zelf komen te liggen. Deze insteek stuit echter op de wettelijke beperking van de zogenaamde 21 dagenregeling, die bepaalt dat aangevoerde dieren minimaal 21 dagen op het bedrijf moeten blijven.⁴ Bij aanvoer van oudere geitenbokjes zijn deze dieren al slachtrijp voordat de periode van 21 dagen voorbij is. De markt vraagt naar karkassen van ca. 5 kg, dat is bij een gemiddelde leeftijd van 28 dagen. Er is geen markt voor karkassen gelijk aan 6 kg of zwaarder.

Een ander alternatief is om eisen te stellen aan de bokkenmesterijen en dit te borgen door middel van een certificering. Melkgeitenhouders worden daarbij verplicht bij levende afvoer hun bokjes af te zetten bij een gecertificeerd bedrijf. De eisen/borging dienen er dan voor te zorgen dat er bij geitenhouders druk ontstaat om goede bokjes af te leveren. Groot nadeel van dit alternatief is dat er dat de kosten van het opzetten/onderhouden van het certificeringssysteem dan gedragen zal moeten worden door een zeer kleine groep bedrijven die deze activiteit vaak ook nog als neventak uitoefent. Daarnaast roept dit gelijk de vraag op hoe dan omgegaan moet worden met bedrijven die hun bokjes zelf op een ander bedrijf/ubn afmesten.

---

³ Beoordeling is op basis van de laatste 12 maanden. Als er sprake is van “pech” dan zal dit bij de analyse tbv het PvA naar voren komen en kan er door de dierenarts onderbouwd aangegeven worden dat er geen aanvullende maatregelen genomen hoeven te worden.

⁴ Dit is een Europese wettelijk regeling in het kader van dierziektebestrijding. Er zijn geen perspectieven om dit op korte termijn te kunnen wijzigen.

Antibiotica

Houders van dieren hebben de plicht om zieke dieren de benodigde medische zorg te verlenen. Indien zieke bokjes behandeld worden met antibiotica geldt hiervoor door toepassing van de cascadereregeling een wachttermijn van 28 dagen voor vlees. Dit brengt als risico mee dat zieke dieren niet meer worden behandeld, indien de wachttermijn nog niet verstreken is op het moment van verwachte slachtrijpheid. Bij de dierenartsen is het verzoek neergelegd om uit te zoeken welke mogelijkheden er zijn voor het gebruik van in andere EU-lidstaten geregistreerde middelen voor geiten, waardoor de in dat land geldende wachttermijnen kunnen worden gehanteerd.

8. Borging

De nadere uitwerking van het plan van aanpak zal via Kwaliteit worden geborgd. Dit heeft alleen betrekking op de melkgeitenbedrijven. Het streven is om het Kwaliteit protocol per 1 januari 2018 aan te passen met betrekking tot het plan van aanpak.

De NVWA blijft verantwoordelijk voor het toezicht op de bokkenmesterijen en melkgeitenbedrijven met betrekking tot wettelijke eisen.

9. Tijdsplanning en eventuele fasering

Het Kwaliteit protocol wordt voor 1 januari 2018 aangepast, waar na het 1^e kwartaal van 2018 een eerste rekenronde wordt uitgevoerd. In januari 2019 wordt het sterftepercentage over 2018 getoetst en beoordeeld waarna eventuele consequenties worden opgelegd. Zie bijlage 1 voor een tijdsplanning op hoofdlijnen.

Bijlage 1 Stappenplan en tijdsplanning

Datum	Activiteit
Oktober 2017	Afstemming over plan van aanpak; draagvlak en bestuurlijk overleg plan van aanpak
1 december 2017	KwaliGeit protocol aangepast
1 januari 2018	Inwerkingtreding protocol KwaliGeit
1 april-1mei 2018	1 ^e rekentoets
1 juli-1 augustus	2 ^e rekentoets
1 oktober -1 november	3 ^e rekentoets
1 januari -1 februari	4 ^e rekentoets en prestatiebeoordeling over 2018